

УДК 316.485.26:07

Оксана Сенченко,
аспірант кафедри видавничої справи
та редагування НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського"

Інформаційно-мережеві війни: феномен "керованого хаосу"

Обґрунтовано погляд, що технології керованого хаосу — це новий неконтрольований міжнародними організаціями вид зброї масового ураження, інструмент у світопроектній боротьбі. Розглянуто передумови створення, методологічні основи і завдання концепції керованого хаосу. Особливу увагу приділено завданню руйнування суб'єктності розвитку. Проведено аналіз використання технологій керованого хаосу в руйнуванні суб'єктності розвитку країн.

Ключові слова: інформаційно-мережева війна, керований хаос, м'яка сила, критичність, мережа, концепція, інструментарій, соціальна система, трансформація.

Вступ

У 1980-ті роки в Америці активно розвивалися технології дестабілізації економічного і соціального життя країн, які становили об'єкт зацікавлення США. Саме тоді в американському штаті Нью-Мексико в Інституті Санта-Фе Стівен Манн розробив технологію "керованого хаосу", що стала засобом реалізації політики "м'якої сили". Стівен Манн, власне, і не приховував, що його теорія є механізмом практичної реалізації концепції Джозефа Ная.

Технологію "керованого хаосу" Стівена Манна було репрезентовано у 1992 році в журналі Військового коледжу армії США у публікації під назвою "Теорія хаосу і стратегічне мислення" — за два роки після виходу перших робіт зі стратегії "м'якої сили" [1]. Запропонована концепція повністю відповідає стратегії Білого дому й Пентагону та спрямована на те, "щоб запобігти повторній появі будь-якої нової наддержави на території колишнього Радянського Союзу або в іншому місці..." [2].

Стратегію, яку затвердив ще президент Дж. Буш-старший, неухильно реалізують різні адміністрації Білого дому, незалежно від партійної належності.

Важливий висновок теоретика "керованого хаосу" Стівена Манна: будь-яка система схильна до дестабілізації. Її розвиток та динамічність залежать від різних чинників формування критичності, яка в процесі самоорганізації може бути чи уповільнена, чи, навпаки, прискорена і посилена.

Розглядаючи соціально-комунікаційну систему крізь призму теорії хаосу й теорії систем, усвідомлюємо, що людське суспільство є великою кількістю індивідів та їхніх колективів, які взаємодіють між собою. І в цьому контексті важливим є досліджен-

ня соціальних систем відомого американського соціолога і політолога Толкотта Парсонса¹.

За освітою Т. Парсонс біолог, що і визначило його ставлення до людської спільноти як до певного соціального організму. Соціальна система, на думку вченого, є інтеграційною підсистемою системи дії загалом і містить підсистеми, що виконують взаємопов'язані функції: 1) соціальну підсистему (група людей) — функція інтеграції людей; 2) культурну підсистему — відтворення зразка поведінки, який використовує група людей; 3) особистісна підсистема — функція цілеспрямованості; 4) поведінковий організм — функція адаптації до зовнішнього середовища.

Важливим кроком у розумінні суспільства як соціальної системи є усвідомлення його самодостатності. Т. Парсонс стверджує: "Самодостатність суспільства є функцією від збалансованої комбінації механізмів контролю над стосунками суспільства з його середовищами, а також від міри власної внутрішньої інтеграції" [2].

На думку політолога, внутрішня структура соціальної системи охоплює цінності, норми, колективні організації, ролі. При цьому цінності відповідають за функцію підтримання зразка функціонування соціальної системи, а норми здійснюють переважно функцію інтеграції, регулюючи значну кількість процесів, що сприяють упровадженню нормативних ціннісних зобов'язань.

Виходячи з цих установок, можемо стверджувати, що будь-які громадські зміни чи трансформації пов'язані зі змінами в цінностях, нормах, колективних

¹ Толкотт Парсонс (Talcott Parsons, 1902—1979) — американський соціолог-теоретик, керівник школи структурного функціоналізму, один із творців сучасної теоретичної соціології.

організаціях і ролях. Найголовнішим єднальним елементом соціально-комунікативної системи є людина, її індивідуальність, потреби і життєві установки, стимули соціальної дії. Саме людина перебуває в основі будь-якої соціально-комунікативної системи, саме на ній зосереджено головну увагу органів управління інформаційно-мережевими війнами.

1. Засоби "створення хаосу" за Стівеном Манном

Активним організатором упровадження теорії хаосу став Інститут Санта-Фе, створений 1984 року в США під егідою Пентагону і Державного департаменту [3]. Ця некомерційна організація сприяла вивченню складних систем і затвердженню теорії складності як окремої міждисциплінарної науки. Штат співробітників становили вчені, дипломати, відставні військові та представники спецслужб. До участі в роботі було запрошено аналітиків різноманітних "фабрик думок" [4].

Щоб продемонструвати особливості діяльності Інституту, наведу цитату С. Манна, одного з активних прибічників використання "керованої критичності" в політиці, з його доповіді на конференції в Санта-Фе 1996 року: "Довготривалі завдання міжнародного права, звичайно, важливі, але ми завжди повинні зважати на ціну, яку нам доведеться платити вже найближчим часом. Миротворчість не має перетворюватися на псевдостабільність, якщо ми хочемо вирішити проблеми у світі, що розвивається. Ми маємо бути відкриті перед можливістю посилювати й експлуатувати критичність, якщо це відповідає нашим національним інтересам. Насправді, ми зазвичай вживаємо заходів для посилення хаосу, коли сприяємо демократії, просуваємо ринкові реформи і розвиваємо засоби масової інформації через приватний сектор" [1].

Про що йдеться з погляду теорії "керованої критичності"? Про те, що багато типів чинного в природі порядку надзвичайно нестійкі й при порівняно слабких діях здатні руйнуватися — "формувані хаос". Але окремі типи хаосу можуть самоорганізуватися в новий порядок. Це можливо, якщо в системі є свого роду "зародки" хаосу і порядку, що мають назву "атрактори". Причому процеси переходу порядку в хаос і навпаки в таких системах зазвичай відбуваються доволі швидко.

Варто зауважити, що в будь-якій системі, що розвивається, завжди наявні певні внутрішні суперечності (і внутрішній системний хаос), під впливом яких і відбувається еволюція. Проте в концепції "керованої критичності" йдеться про такі впливи на "критичність" системи, які мають на меті її глибоку дезорганізацію, аж до повного розпаду системної зв'язності.

Згідно із задумом С. Манна, для створення хаосу на окремій території використовують певні засоби, а саме [1]:

- сприяння ліберальній демократії;
- підтримання і проведення ринкових реформ;
- підвищення життєвих стандартів еліти країни;
- витіснення традиційних цінностей та ідеології.

Проте для того, щоб теоретичні тези стали дієвою політичною доктриною, потрібно мати розвинену технічну базу і доступні більшості населення інформаційні технології. Практичне втілення цих умов стало можливим на початку XXI ст. Завдяки застосуванню новітніх технологій країна-агресор отримала змогу повною мірою використовувати інструментарій С. Манна. Саме ці засоби нині реалізують на просторі колишнього СРСР у ході постперебудовних змін, апогеєм яких є "кольорові революції". Така політика створює специфічне середовище послабленого національного духу держави, в якому надто комфортно почувають себе різноманітні екстремістські рухи.

Деїдеологізація, ідейний плюралізм, скидання "баласту" цінностей, стрімке зростання матеріальних запитів, передусім в еліті, втрата важелів управління економікою, беззаконня "демократичних", нібито самостійних, рухів (що часто мають етноконфесіональне забарвлення) — все це складники теорії "керованого хаосу", що впроваджуються свідомо, на чітко і ґрунтовно розробленій науковій основі задля демонтажу держав, традиційних культур і цивілізацій. На їхньому місці, за задумом глобалізаторів, має постати абсолютно нова формація — суспільство, яке становитимуть люди зі стертою історичною пам'яттю.

В основу організації "керованого хаосу" покладено перебудову масової свідомості та світогляду за допомогою впливу сучасних засобів маніпуляції на духовну сферу людини. Це світова інформаційно-психологічна війна, в ході якої вже зруйновано культуру солідарності, широко впроваджено культ грошей і соціал-дарвіністських стереотипів в уявленні про людину і суспільство. Натомість здатність населення до опору, самоорганізації та розвитку стрімко знижується.

Технології "керованого хаосу" — це новий неконтрольований міжнародними організаціями вид зброї масового ураження для встановлення світового ладу в інтересах країни-агресора, це інструмент у світопроектній боротьбі.

Аналіз наслідків дії цих технологій дає змогу виокремити два основні завдання. Перше полягає у скороченні чисельності населення, що не становить інтересу для організаторів нового світового ладу. Неоліберальні реформи призводять до демографічної катастрофи, внаслідок чого знижується народжуваність і стрімко зростає смертність. Сексуальна революція, пропаганда гедонізму і культу споживача, індивідуалізм скорочують народжуваність. Соціал-дарвінізм і байдужість до проблем ближніх позбавляють людей волі до життя і збільшують смертність. Формування колосального соціального дна з жебраків і безпритульних спричинило запуск невоситимого механізму "евтаназії" — ці категорії людей швидко помирають, натомість "дно" потребує нових жертв [5].

Друге завдання має на меті послаблення або руйнування національних держав і передбачає, що управління ними перейде до транснаціональних корпорацій і злочинних синдикатів, наднаціональних органів і організацій, підконтрольних ініціаторам за-

пуску технологій "керованого хаосу". Під час реалізації цієї стратегії відбувається поєднання "м'якої сили", технологій "керованого хаосу" з військовими агресіями, як, приміром, в Афганістані, Югославії, Іраку, Лівії та Сирії. Ці процеси мають призвести до концентрації контролю над фінансовими, військовими й інформаційними ресурсами світової спільноти в руках організаторів "керованого хаосу".

Про поширеність такої тенденції свідчать результати аналізу економічних аналітиків, а саме: зростання економіки провідних держав відбувається не завдяки розвитку виробництва, а за допомогою перерозподілу багатства між сильними і слабкими країнами. Позиції національної держави стрімко слабшають, зазвичай після затягування її до боргової пастки, приватизації та скуповування усіх видів національних, зокрема й природних, ресурсів [6].

Національна держава під тиском міжнародних фінансових інститутів стає інструментом глобалізації — проводячи приватизацію, скорочуючи витрати на соціальні потреби і на підтримку таких національних систем, як наука і культура [5].

Внаслідок досягнення зазначених цілей ініціатори "керованого хаосу" реалізують приховане й надважливе завдання руйнації суб'єктності розвитку країн, що потрапили під дію технології. Фактично це маскована форма знищення конкурентів у найприбутковіших економічних сферах, якими нині є і в майбутньому будуть високі технології. Вже сьогодні прибутки від їхнього використання перевищують доходи від сировинної й енергетичної сфер, найближчими роками різниця лише зростатиме.

Отже, в центрі уваги постає завдання руйнування суб'єктності розвитку, про що свідчить поставлений численними фахівцями діагноз стану багатьох пострадянських країн. Адже ці держави не змогли упродовж 25 років перейти на новий курс зростання економіки, що характерно для безсуб'єктності їхнього розвитку [7].

Ця хвороба певним чином уразила основних учасників процесу реформації — держави, громадські й політичні спільноти, соціальні інститути. Головні її симптоми: блокування рефлексії; нездатність адекватно сприйняти та оцінити ситуацію, піднятися над нею, самовизначитися і самоідентифікуватися; брак сміливих, "проривних" ідей і здатності їх реалізувати.

Ці симптоми виявляються у способі мислення і діях головних суб'єктів пострадянських країн, у тому числі й влади, що доволі точно фіксують аналітики:

— держави не є чітко вираженим суб'єктом управління і розвитку, не сформували стратегію розвитку, не забезпечили нормальні умови життя громадян і дотримання основних конституційних прав;

— істотну роль в управлінні всіма сферами економіки і громадського життя відіграють корумповані чиновники, кримінальні й інші асоціальні елементи;

— "середній клас" атрофований, дезорганізований, не залучений до реальних механізмів управління і розвитку;

— політичні партії та рухи здебільшого мають бутафорський характер;

— громадські утворення слабо організовані та не впливають на соціальні процеси;

— більшість громадян соціально пасивні, мають значні проблеми з самоідентифікацією (державною, етнічною, сімейною тощо).

Для того, щоб успішно лікувати головну хворобу цих країн — безсуб'єктність, потрібно з'ясувати механізми руйнування суб'єктності, одним з яких є технологія "керованого хаосу".

2. Конструктивна роль хаосу

Синергетичне бачення політичних процесів допускає наявність хаосу як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі соціально-політичних систем, в еволюції яких він відіграє конструктивну роль.

Хаос створює і руйнує, організовує і розкладає. Хаос — це середовище існування природних і соціальних систем, в якому вони зароджуються, розвиваються, адаптуючись до внутрішніх і зовнішніх умов, досягають розквіту і сходять у небуття під ударами стихії того самого детермінованого хаосу [8].

Конструктивну роль хаосу в еволюції соціальних систем визначають певні чинники [9]:

— хаос перебуває в основі формування складних структур із простіших елементів завдяки закладеним у них механізмам адаптації до умов зовнішнього середовища;

— хаос синхронізує темпоральні процеси еволюції елементів системи завдяки прискоренню одних подій і уповільненню других, що несвоєчасно почалися або розвиваються надто швидко;

— випадкові хаотичні блукання елементарних процесів у соціальній системі формують точку біфуркації, в якій виникають структури-атрактори, найсильніша з яких виводить систему на нову траєкторію розвитку.

Отже, хаос є середовищем, що формує механізми перемикання на різні шляхи розвитку соціально-політичних систем. У ході їхньої еволюції в умовах детермінованого хаосу відбувається перехід однієї стійкої структури в тіло іншої ієрархічної структури, вищого рівня. Цей процес реалізується за допомогою гармонізації системи через залучення елементарних структур низьких рівнів. При цьому в середовищі хаосу може статися спрощення структури системи аж до її деградації та втрати цілісності, що відбувається внаслідок загострення суперечностей між елементами системи і подальшого її розпаду на окремі фрагменти з урахуванням дестабілізаційного впливу зовнішніх сил.

Конструктивна роль хаосу в процесах виникнення і самоорганізації складних соціально-політичних систем виявляється у створенні:

— умов для формування точки біфуркації, в якій відбувається визначення подальших шляхів еволюції системи;

— механізмів організації складних структур з відносно простих її елементів і узгодження темпів їхнього розвитку.

Хаос слугує механізмом переходу на інші шляхи еволюції системи, від одного відносно стійкого її стану до іншого. Хаос сполучає цикли еволюції системи: зародження, зростання, розквіту, загострення, деградації та занепаду, які борються між собою і водночас доповнюють один одного, тісно переплітаючись.

Якщо системі загрожує розпад структури внаслідок втрати стійкості, то хаос відіграє конструктивну роль, гармонізуючи і спрощуючи таку структуру, за умови збереження її елементів, що містять генетичні коди для їхнього використання при подальшій еволюції системи. Прикладом є динаміка процесів у країнах пострадянського простору.

Простежуємо двоїстість хаосу, який, руйнуючи зв'язки між елементами системи, одночасно створює нові, за допомогою активізації генетичних зв'язків елементів системи, що розпалася.

Ще одним виявом хаосу в соціально-політичних системах є боротьба двох протилежних тенденцій: ентропії та негентропії. Якщо ентропія — це тенденція до збільшення безладу і панування хаосу в системі з наступним її руйнуванням, то негентропія, як її протилежність, є мірою впорядкування, в основі якого перебуває когнітивний зародок діючих у системі розумних елементів соціуму, що відображають діалектичну єдність і боротьбу протилежностей.

У реальності відбувається зворотний процес еволюції складних систем у бік їхньої упорядкованості завдяки активному втручання розумних акторів. Вони діють у цих системах і використовують інформацію про навколишній світ для генерації знань, надання соціально-політичним процесам упорядкованості, а системі — організованості та стійкості.

Отже, природні тенденції до збільшення ентропії в соціумі компенсуються творчою активністю його розумних елементів, які через стадію трансформації системи (еволюцію або революцію) впливають на формування нової структури, тобто на збільшення негентропії. Внаслідок цих процесів система набуває стану стійкості макроструктури, що надалі зберігається за допомогою механізму негативних зворотних зв'язків до настання нового кризового стану.

Як свідчить історія зародження, зростання, розквіту і занепаду світових цивілізацій, завдяки сприятливим обставинам соціум починає швидко розвиватися, що виявляється в прагненні до розширення меж і підпорядкування суміжних територій. Цей процес супроводжується зростанням населення, релігійним охопленням підлеглих народів, формуванням нових індивідуальних і групових потреб людства, що породжують почуття могутності й безмежних можливостей титульного етносу. Проте, врешті-решт, така ситуація призводить до негативного ефекту перерозширення імперії, що спричиняє кризові явища в її розвитку внаслідок надмірного логістичного й адміністративного навантаження.

Шанси на виживання такої цивілізації доволі низькі. Соціально-політична система переходить у точку біфуркації, в якій соціум або деградує і сходить

з історичної арени, або набуває сил для трансформації до нових форм, адекватних наявним політичним і міжнародним реаліям.

Доки державні інститути сильні, політична система країни забезпечує збереження динамічної рівноваги між соціальним порядком і хаосом, намагаючись інкорпорувати прояви хаосу в чинний порядок і використовувати його для вдосконалення державного організму. При цьому вирішальне значення має здатність політичної еліти країни здобувати цінну інформацію з внутрішнього і зовнішнього середовищ задля генерування нових знань, потрібних для вдосконалення системи. Якщо цю здатність еліти втрачено, то соціально-політична структура держави поступово занурюється у вир дезорганізації, деградації та розпаду.

Якщо в ситуації стабільності державної системи задають тон структури, що забезпечують соціальний порядок, то в умовах нестабільності на функціонування системи чинять вплив маргінальні суб'єкти, котрі виникають через зростання соціальної ентропії, провокуючи соціальну війну з суспільством. Вони утруднюють роботу державних інститутів і створюють загрозу традиційному устрою життя населення і нормам моралі.

Така тенденція призводить до втрати соціально-політичної стійкості, що виявляється в неадекватній реакції влади на зростання соціальної ентропії, яка надає процесам надзвичайно складного і непрогнозованого характеру. У цей період хаос стає середовищем, в якому відбувається кризова трансформація суспільства. При цьому хаос є інструментом руйнування старих державних інститутів, створюючи водночас передумови для подальшої зміни держави: чи у напрямі вдосконалення її структури, чи остаточного руйнування.

Події останніх років свідчать, що наявна критична залежність стійкості державних інститутів від застосування інформаційно-мережевих технологій руйнування основ державності, які дають змогу вирішувати військово-політичні завдання зі зміни панівного режиму не внаслідок застосування збройних сил і руйнування економічного потенціалу країни, а через вплив на морально-психологічний стан її населення.

3. Механізми "керованого хаосу"

Розроблені спецслужбами США інформаційно-мережеві технології руйнування державності й організації державних переворотів передбачають вплив на чотири сфери соціальних систем: фізичну, інформаційну, когнітивну, соціальну та інтеграцію наведених сфер мережевими структурами, що пронизують соціально-політичні й культурно-конфесійні системи соціуму.

Фізична сфера — це традиційна сфера збройного конфлікту, повстання і державного перевороту, впливу піддаються об'єкти господарчої й адміністративно-політичної інфраструктури країни.

Інформаційна сфера — найвпливовіша галузь дії деструктивних сил, до якої входять телерадіомовлення, книговидавництва і друковані ЗМІ.

У когнітивній сфері вплив охоплює інформаційно-культурну і конфесійну сфери соціуму завдяки координації дій мережевих структур. Деструктивна дія відбувається через дискредитацію керівництва країни і його політики. При цьому розпізнати і своєчасно оцінити загрози внаслідок таких дій значно складніше, ніж у фізичній сфері.

Соціальна сфера охоплює сферу взаємодії людей як у горизонтальних, так і у вертикальних напрямках. Основне значення мають історичні, культурні, релігійні цінності, морально-психологічні установки та етнопсихологія. Соціальна сфера є основним полем застосування інформаційно-мережевих технологій, а головним завданням країни-агресора є здобуття панівної позиції й потужного впливу на адміністративну та інтелектуальну еліти держави, проникнення в ЗМІ і встановлення контролю над ними.

Варто зауважити, що в цій сфері США досягли значних успіхів, які виявляються у втраті спроможності людей до рефлексивного мислення, а також у прояві нездатності населення країни та її еліти адекватно сприймати й оцінювати ситуацію на міжнародній арені.

Зазначені риси надто виразні в способі мислення і діях більшості представників політичної та бізнесової еліт країн — жертв агресії. Внаслідок цього держава не є самодостатнім суб'єктом міжнародної політики, а важливі функції у ній виконують корумповані чиновники, кримінал і лобісти інтересів Заходу.

Крім того, у значної частини еліт немає громадянської відповідальності за долю країни. Середній клас таких держав атрофований, не організований і не залучений до механізмів розвитку держави. Політичні партії та рухи здебільшого виконують представницькі функції, а громадські організації майже не чинять впливу на соціальний розвиток.

Нині у багатьох пострадянських країнах виразні прояви хвороби "безсуб'єктності" й руйнування державності, а саме: зовнішнє перехоплення ініціатив у реформуванні вітчизняної економіки внаслідок некритичного використання західних моделей (неадекватних умовам країни-мішені); сировинна орієнтація; режим сприяння бурхливому зростанню корупції в системі державного управління, проникнення в нього фінансово-промислових угруповань і кримінальних структур; ангажування окремих лідерів системи управління й використання їх для управління країною "ззовні"; нав'язування ліберального імперативу "невтручання" держави в соціальне будівництво як гаранта невідворотності демократичних перетворень тощо.

Розглянуті ознаки відповідають механізмам концепції "керованого хаосу", що має узагальнену схему [10]:

1. Попередня підготовка до організації "керованого хаосу", переважно в умовах гострих політичних і економічних криз.

2. Організація "керованого хаосу".

3. Формування нової організованості для зовнішньої керованості.

4. Часткова втрата зовнішньої керованості.

5. Антикризова самоорганізація або подальша хаотизація.

Розглянемо приклади технологій реалізації концепції "керованого хаосу" в окремих пострадянських країнах з 1990-х років і до теперішнього часу.

Попередня підготовка до організації "керованого хаосу" передбачає формування мережі агентів впливу для організації хаосу й наступного перехоплення управління. Підготовка команди так званих "чиказьких хлопчиків", здебільшого з випускників місцевих вищих навчальних закладів, та організація стажування в американських університетах. Кандидати отримують знання з економічного аналізу підприємств і галузей народного господарства для їх майбутньої приватизації та купівлі транснаціональними корпораціями. Підготовлені "чиказькі хлопчики" спочатку стають викладачами у ВНЗ, а згодом переходять на роботу в уряд, частина з них отримує можливість стати олігархами.

Надзвичайно важливо, щоб ці люди були небагаті, розумні, цинічні, пожадливі й космополітичні. Вони не повинні любити свою країну, вони не повинні жаліти свою країну, вони не повинні охороняти і навчати свій народ, допомагати йому, а такі слова, як "совість", "патріотизм", "допомога" мають зникнути з їхнього лексикону. "Чиказькі хлопчики" мусять бути догматично віддані ідеї "роздержавлення економіки", "вільного ринку", а також слухняно виконувати накази заокеанських друзів і міжнародних фінансових організацій.

Підготовчий етап забезпечує формування кадрового резерву "владної еліти", готової до руйнування суб'єктності розвитку власної країни.

Організація "керованого хаосу". Механізми руйнування суб'єктності розвитку через організацію "керованого хаосу" розглянемо в контексті їхнього впливу на параметри простої моделі суб'єктів інноваційного розвитку. Наведемо приклади конкретних дій, спрямованих на руйнування в країні-мішені окремих базових якостей суб'єктності розвитку (цілеспрямованості, рефлексії, комунікативності, свободи впливу на події в країні, здатності до розвитку).

Нейтралізація цілеспрямованості розвитку:

— руйнування системи управління країною через впровадження кадрового резерву "чиказьких хлопчиків" та їх лобіювання;

— інфекція корупцією, формування культу грошей;

— бюрократизація державної системи;

— усунення наукового співтовариства від управління країною та її розвитку;

— актуалізація системи міфів: "ринок самостійно все врегулює", "адміністративно-командна система — це зло", "усі західні товари краще вітчизняних".

Блокування рефлексії:

— масовий експорт культових організацій (освітніх, наприклад "Лайф Спрінг" та ін.; релігійних, наприклад саєнтологів тощо);

— експорт політичних технологій "блокування рефлексії" у виборчі кампанії;

— перетворення ЗМІ на суб'єктів ринкової економіки;

— насадження примітивної масової культури тощо.

Руйнування комунікативних зв'язків:

— індивідуалізація через неолібералізм, атомізація суспільства;

— руйнування зв'язків найближчого соціального оточення (через культові організації, зниження якості життя більшої частини населення та ін.);

— руйнування транспортних магістралей усередині країни;

— розпалювання міжетнічних і міжконфесійних суперечок;

— надмірне розшарування суспільства на багатих і бідних (створення комунікативних бар'єрів);

— блокування протидії розриву зв'язків між поколіннями та ін.

Обмеження свободи впливу на події:

— широке впровадження маніпулятивних технологій у виборчі кампанії (відомі випадки приходу до влади партій, що майже не мали програми);

— насадження неоліберальної ідеології та, як наслідок, індивідуалізму й "атомізації" суспільства;

— насадження культу грошей і системи примітивних цінностей (технологія руйнування концепції буття З. Бжезинського);

— згортання незалежних ЗМІ;

— стимулювання надвисокої корупції й криміналізації суспільства та ін.

Обмеження можливостей розвитку:

— руйнування вітчизняної науки і освіти;

— організація системи заходів із деіндустріалізації країни — руйнівна приватизація призвела до банкрутства багатьох підприємств, зокрема стратегічних, після чого їх продавали за демпінговими цінами. Нові господарі доводили підприємства до жалюгідного стану або знищення, щоб не створювати конкуренції транснаціональним корпораціям, руйнувалася також і професійна освіта;

— блокування контролю за вивезенням капіталу з країни;

— залучення до кредитної залежності від міжнародних фінансових систем;

— блокування протидії залежності від країни-агресора в життєво важливих сферах;

— заклики керівництва держави до модернізації та переходу на інноваційний шлях розвитку без розробки адекватних стратегій і формування суб'єктів їхньої реалізації;

— блокування активної участі суспільства в розвитку країни та ін.

Як наслідок системної дії на базові якості суб'єктності у країні-мішені була сформована безсуб'єктність розвитку, передусім інноваційного. Для відновлення суб'єктності потрібно (але не досить) відновити відповідні базові якості.

Формування "ручної владної еліти". Після виконання основних завдань організації "керованого хаосу", безсуб'єктності управління і розвитку було створено сприятливі умови для формування "ручної владної еліти" й нової моделі зовнішнього управління.

Наведемо приклади технологій роботи з владною елітою:

— активне використання і лобіювання задалегідь сформованих і ангажованих представників владної еліти;

— монополізація влади корумпованими чиновниками;

— встановлення контролю над владною елітою (моніторинг зарубіжних рахунків і фінансово-економічних порушень представниками владної еліти та ін.);

— активне масове входження представників владної еліти в міжнародні громадські структури (Ротарі Клуб, Фонд Маршалла, People to People International та ін.).

При цьому триває активна робота з подальшої "обробки" населення, що передбачає насадження примітивної масової культури, блокування законопроектів з наведення ладу в інформаційній сфері. Послідовно відбувається розвалювання науки і освіти. Умови, створені відповідно до стратегії "керованого хаосу", впливаючи на формування найвищого рівня корупції, комфортні для посилення владної еліти, що прагне до розширення меж самостійності. Цьому, зокрема, сприяють такі чинники:

— усвідомлення самодостатності владної еліти;

— усвідомлення потенційних особистих проблем при розвалі країни;

— заклопотаність збереженням власних матеріальних активів;

— загрози світової фінансово-економічної кризи;

— ослаблення і абстрагованість на інші проблеми зовнішнього керівника.

Засоби, за допомогою яких людство вирішувало проблеми раніше, вже не діють. Суспільство перебуває в стані між минулим і майбутнім, свідомо чи несвідомо чекаючи на події, що визначать подальший спосіб життя. Очевидно, що без глибокого і комплексного вивчення соціуму й індивіда як його головної системотворчої частини сьогодні неможливо визначити і зрозуміти явні та приховані механізми управління глобальними процесами у світовій спільноті, сформувати власну концепцію "м'якої сили" і збудувати ефективну систему національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Mann S. R. Chaos Theory in Strategic Thought // *Parameters*. Autumn 1992. P. 62. Цит. по: M. S. G. Nitzschke. *United States Marine Corps Vietnam: A Complex Adaptive Perspective* Mann, Steven R. *Chaos Theory and Strategic Thought* // *Parameters* (US Army War College Quarterly). — Vol. XXII. — Autumn 1992. — P. 54—68.
2. *Видержки* из "Руководства Пентагона по предотвращению повторного появления нового соперника" // *New York Times*. — 1992. — 08.03.
3. *Хакен Г.* Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. — Москва: Мир, 1985.
4. *Сенченко М.* Мозкові центри країн світу / М. Сенченко, О. Сенченко, В. Гастинщиков. — Київ: ДП "Вид. дім "Персонал", 2016. — 278 с.

5. Батчиков С. Глобализация — управляемый хаос. — Режим доступа: http://derzava.com/art_desc.php?aid=177. — Загл. с экрана.
6. Перкинс Д. Исповедь экономического убийцы / Д. Перкинс. — Москва : Претекст, 2007.
7. Лепский В. Становление стратегических субъектов: постановка проблемы // Рефлексивные процессы и управление. — Том 2. — № 1. — 2002. — С. 5—23.
8. Князева Е. Синергетика: нелинейность времени и ландшафты коэволюции / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. — Москва : КомКнига, 2007. — С. 145—155; Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики. Синергетическое мировидение / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. — Москва : Ком-Книга, 2005. — С. 132—141.
9. Карякин В. Геополитика третьей волны: трансформация мира в эпоху Постмодерна / В. В. Карякин. — Москва, 2013. — 432 с.

Обоснована точка зрения, что технологии "управляемого хаоса" — это новый неконтролируемый международными организациями вид оружия мас-

сового поражения, инструмент в миропроэктной борьбе. Рассмотренные начальные посылки, методологические основы и задания концепции "управляемого хаоса". Особое внимание уделено заданию разрушения субъектности развития. Проведен анализ использования технологий "управляемого хаоса" в разрушении субъектности развития стран.

There's a justified view that the technology of controlled chaos is a new, not controlled by international organizations, type of mass destruction, the tool in the global project struggle. There were studied initial assumptions, methodological foundations and objectives of the concept of controlled chaos. Special attention was paid to the destruction problem of development subjectivity. It was made the analysis of the use of the controlled chaos technology in the destruction of subjectivity countries.

Надійшла до редакції 10 лютого 2017 року

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

УДК 378.091.113-051(477.54-25)ХДАК(092)

Наталія Кушнарєнко,
доктор педагогічних наук,
професор,
проректор з наукової роботи ХДАК

Світлана Євсєєнко,
провідний бібліограф
інформаційно-бібліографічного
відділу бібліотеки ХДАК

Портрет ученого в публікаціях: бібліометричний аналіз наукового доробку В. Шейка (до 75-річчя від дня народження)

На основі бібліометричного аналізу вперше вивчено науковий доробок В. Шейка — відомого українського вченого-культуролога, одного із засновників та лідерів культурології як наукової галузі, культурологічних студій і наукових шкіл культурологічного профілю в Україні, вітчизняного дослідника з навищим рейтингом за показником цитування праць.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, наукова діяльність, наукові публікації, гуманітарні науки, культурологія, В. Шейко, Харківська державна академія культури.

Актуальність теми. У сучасному інформаційному суспільстві та суспільстві знань зростає значення науки. Її плідному розвитку сприяють як наукові школи — неформальні та формальні творчі об'єднання дослідників-однотемників, послідовників і прихильників теоретичних парадигм, концепцій, поглядів знаного лідера-засновника, так і непересічні вчені-особистості, котрі не лише активно продукують і реалізують власні креативні ідеї, збагачують новим знанням науку, а й успішно здійснюють підготовку нових поколінь наукових і науково-педагогічних кадрів, ефективно презентують у світовому академічному просторі творчі надбання українських учених.

До таких яскравих особистостей належить Василь Миколайович Шейко, котрому в травні 2017 р. випов-

нюється 75 років, — знаний український учений-культуролог, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, ректор Харківської державної академії культури (ХДАК), один із засновників культурології як наукової галузі, культурологічних студій і наукових шкіл культурологічного профілю в Україні, вітчизняний дослідник з найвищим рейтингом за цитат-індексом (показником цитування). Його життєвому і творчому шляху присвятили праці такі відомі діячі науки, як Ю. Богуцький, М. Каністратенко, Н. Кушнарєнко, Ю. Павленко, Г. Чернявський, М. Яковлев та ін. [2; 3; 4; 8; 9]. Однак науковий доробок В. Шейка ще ґрунтовно не висвітлений, що зумовлює об'єктивну потребу аналізу